

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำว่า “(คน)แก่” ในภาษาไทย
CONCEPTUAL METAPHORS OF WORD “(THE) AGED” IN THAI

พิษณุสินี เสถียรธราดล

Phitsinee Sathientharadol

กมลลาวดี บุรณวัณณะ*

Kamalawadee Buranawanna*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Department of English, School of Liberal Arts, University of Phayao

*Corresponding author, E-mail : kamalawadee@hotmail.com

Received January 24, 2022; Revised April 7, 2022; Accepted August 28, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของคำว่า “(คน)แก่” ในภาษาไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ข้อความที่มีคำว่า (คน) แก่ จำนวน 203 ข้อความ จากการสืบค้นข้อมูลแบบสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากฐานข้อมูลคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติและการสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1) อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของคำว่าคนแก่ มีจำนวน 36 อุปลักษณะ เรียงลำดับตามความถี่ที่ปรากฏจากมาก-น้อยดังนี้ (1) ความเสื่อมถอยทางกายภาพ-อารมณ์ (2) เกณฑ์อายุ (3) สิ่งไม่พึงประสงค์ (4) ภาระ (5) ผู้รู้ (6) ผู้นำ (7) ผู้อยู่ใกล้ความตาย (8) ผู้อ่อนแอ (9) ปรากฏการณ์ธรรมชาติ (10) จุดหมาย (11) ผู้ป่วย (12) ความเชื่องช้า (13) ความล้าสมัย (14) ผู้ไม่เท่าทัน (15) ผู้เจ็บเหงา (16) เด็ก (17) นักเดินทาง (18) สิ่งน่ากลัว (19) ผู้ปฏิบัติธรรม (20) สภาวะจำยอม (21) ผู้อ่อนไหว (22) อาหาร (23) สัตว์เลี้ยง (24) ตำแหน่ง (25) คู่ต่อสู้ (26) เวลา (27) เกษตรกร (28) ผู้อ่อนน้อม (29) ผู้ใช้ชีวิต (30) ความงาม (31) ผู้ยึดติด (32) ท้องฟ้า (33) โรค (34) ผู้นำสงสาร (35) ผู้ด้อย (36) ตึกตากลมลูก ผลการศึกษานี้ สามารถเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจและส่งเสริมให้คนไทยมีมุมมองต่อผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นผู้รู้ และผู้นำในชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการพัฒนาสังคม

คำสำคัญ: คนแก่, อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์, เครือข่ายความหมาย

Abstract

This Article aimed to study the conceptual metaphor of word “(the) aged” in Thai. This research is qualitative research. The data were 203 texts containing the word “(the) aged” in Thai National Corpus by simple random and focus group interview. Analysis data by descriptive statistics and content analysis.

The research results were found as follows;

1) There are 36 conceptual metaphor of the word “the aged” in Thai including (1) DETERIORATION (physical-emotional) (2) LIFE CRITERIA (3) UNDESIRABLE CONDITION

(4) A BURDEN (5) A PHILOSOPHER (6) LEADER (7) A PERSON CLOSE TO DEATH (8) WEAKLING (9) NATURAL PHENOMENON (10) DESTINATION (11) A PATIENT (12) LAGGING (13) OBSOLESCENCE (14) A NAIVE PERSON (15) SILENCE (16) A CHILD (17) A TRAVELLER (18) A SCARY THING (19) A DHARMA PRACTITIONER (20) A SERVITUDE (21) A SENSITIVE PERSON (22) FOOD (23) A PET (24) A POSITION (25) AN OPPONENT (26) TIME (27) A FARMER (28) MODESTY (29) A LIFE SPENDER (30) BEAUTY (31) AN ADHERENT (32) THE SKY (33) DISEASE (34) A PITYFUL PERSON (35) AN INFERIOR (36) A ROCKING DOLL respectively. The results of the study could be used to make the understanding among Thai people and promote the benefit to them in order to have positive attitude toward the elderly as a philosopher or leader in the community and promote them as a part of social development mechanism.

Keywords: The aged, Conceptual metaphors, Semantic network

บทนำ

จากข้อมูลของ ประชากรผู้สูงอายุทั่วโลก สหประชาชาติ (United Nations World Population Ageing) พบว่า ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) ซึ่งสหประชาชาติระบุว่า ประเทศไทยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ในสัดส่วนเกินร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ถือว่าประเทศนั้นก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ หรือ Aging Society และจะเป็น "สังคมผู้สูงอายุเต็มรูปแบบ" (Aged Society) เมื่อสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 20 (จิราภรณ์ การเกตุ, 2562) เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศไทยเป็นสังคมสูงอายุที่มีคุณภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีเพื่อเป็นพลังของสังคม คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติได้ปรับแผนปฏิบัติการฯ (พ.ศ.2563-2565) โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้สังคมมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ ไม่มองว่าผู้สูงอายุเป็นภาระต่อสังคม โดยมุ่งเน้นการสร้างทัศนคติกับกลุ่ม ประชากรอายุ 18 - 59 ปี จำนวน 40 ล้านคน (โพสตุญเดย์, 2563) ดังนั้นก่อนที่จะสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อประชากรกลุ่มอื่นที่มีต่อผู้สูงอายุหรือคนแก่ นั้น ควรมีการศึกษามุมมองหรือทัศนคติพื้นฐานที่คนไทยมีต่อกัน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจและทัศนคติเชิงบวกตามแนวทางที่มีประสิทธิภาพโดยไม่ขัดหรือแย้งกับพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมไทย

การศึกษามุมมอง ความคิดเห็น หรือทัศนคติของมนุษย์นั้นสามารถกระทำได้ผ่านการวิเคราะห์ภาษา ดังที่สมมุติฐานภาษาสัมพัทธ์ (Linguistic Relativity Hypothesis) หรือ Sapir-Whorf hypothesis ได้กล่าวไว้ว่า ภาษาเป็นเครื่องกำหนดความคิด ดังนั้นผู้ใช้ภาษาในรูปแบบที่ต่างกันจึงแสดงให้เห็นถึงมุมมองในการมองโลกที่ต่างกัน (ฉัตรชนก จันทรแย้ม และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2561; ชุตติล ेमดิษฐ์, 2559) นอกจากนั้น เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) ยังกล่าวว่าอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เป็นกระบวนการทางภาษากระบวนการหนึ่งที่สะท้อนระบบความคิดของมนุษย์ในการทำความเข้าใจและให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวอย่างเป็นระบบ ดังที่ปรากฏในงานวิจัยจำนวนมากที่มุ่งศึกษามุมมองและทัศนคติของผู้ใช้ภาษาต่าง ๆ ที่มีต่อสิ่งรอบตัว อาทิ อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความจน (ธนพล เอกพจน์, 2561) ที่เป็นทัศนะเชิงลบและเป็นสิ่งขัดขวางการดำเนินชีวิตจึงต่าง

ต้องการที่จะทำให้ความจนหมดหรือหายไปจากชีวิต ประกอบกับงานวิจัยเกี่ยวกับภาพตัวแทนของผู้สูงอายุที่ธีระ บุชบกแก้ว และณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2563) ได้พบว่า หนังสือพิมพ์รายวันของไทยได้นำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งด้านบวกและด้านลบ ในฐานะผู้มีศักยภาพ และผู้ที่ควรเคารพ ในขณะเดียวกันก็ผู้สูงอายุก็ถูกนำเสนอในฐานะของผู้ไร้ความสามารถ ผู้มีร่างกายทรุดโทรม และเป็นภาระของประเทศ ผ่านกลวิธีทางภาษาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การใช้สถานภาพผู้มีอายุมาก การนำเสนอเป็นกลุ่มเดียวกันกับผู้ป่วยและผู้พิการ และการประเมินค่าด้านลบ อีกด้วย

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า “คนแก่” ในภาษาไทย โดยคาดว่าจะได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจและทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุให้แก่คนในวัยอื่นรวมถึงตัวผู้สูงอายุเอง อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีและมีความสุขที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจสำหรับสังคมไทยเมื่อต้องเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบในอนาคตอันใกล้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า “(คน)แก่” ในภาษาไทย

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ทฤษฎีอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ (conceptual metaphor) และงานวิจัยด้านภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ (conceptual metaphor)

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) กล่าวถึงอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ว่าเป็นกระบวนการทางความคิดของมนุษย์ที่เกิดขึ้นโดยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นประสบการณ์ใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่ มักมีความเป็นนามธรรมที่เรียกว่า สิ่งเปรียบหรือมนทัศน์ต้นทาง (target domain) เป็นสิ่งที่รู้จักอยู่ก่อนหน้าแล้วหรือประสบการณ์/องค์ความรู้เดิมและเป็นสิ่งที่เข้าใจหรือมีความเป็นรูปธรรมสูงกว่าเรียกว่า สิ่งถูกเปรียบหรือมนทัศน์ปลายทาง (source domain) เพื่อแสดงให้เห็นภาพหรือมีความเข้าใจในสิ่งที่กำลังพูดถึงชัดเจนมากขึ้นผ่านทางภาษาที่เราใช้ในชีวิตประจำวันเช่น อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ TIME IS MONEY เวลาคือเงิน ที่ปรากฏในประโยค “You’re wasting my time.” คุณกำลังทำให้ฉันเสียเวลา ที่นำ “เวลา” ซึ่งมีความเป็นนามธรรมมากกว่า เปรียบเป็น “เงิน” ที่ผู้พูดรู้สึกว่าจะต้องได้มากกว่า เพื่อแสดงให้เห็นให้ผู้ฟังได้รับรู้ว่า เวลาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับ อุนเกอร์เรอร์และชมิท (Ungerer & Schmid, 1996) ที่ได้กล่าวว่า อุปลักษณะนั้นไม่ได้เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกผ่านทางภาษาเท่านั้น แต่ยังเป็นวิธีการที่เราคิดหรือรู้สึกกับสิ่ง ๆ หนึ่งอีกด้วย ดังนั้นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์จึงเป็นหนึ่งในเครื่องมือทางภาษาที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการ ความเข้าใจ ความคิดและความรู้สึกของมนุษย์ที่ต่อสิ่งหนึ่ง ๆ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์

งานวิจัยด้านภาษาศาสตร์ที่ศึกษามโนทัศน์ของผู้คนเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ในสังคมผ่านการวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และได้พบว่าอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เหล่านั้นสะท้อนความคิดเห็น และทัศนคติของผู้ใช้ภาษา และค่านิยมของสังคมอีกด้วย อาทิ ประเด็นเกี่ยวกับความรัก กรรม และความจน โดย ศรณชนก ศรแก้ว และ สมชาย สำเนียงงาม (2560) เอกพล

ดวงศรี (2561) และธนพล เอกพจน์ (2561) ตามลำดับ ซึ่งพบว่า อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของความรัก เปรียบบุคคลที่สามสะท้อนให้เห็นมุมมองความคิดของคนไทย ที่มีต่อบุคคลที่สามในด้านความรักในแง่ลบและไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น บุคคลที่สามเป็นส่วนของร่างกายมนุษย์ที่เกินมา ผู้ร้าย/ผู้ต้องหา/จำเลย นักกีฬาตัวสำรอง/เป็นรอง/แพ้ นักแสดงบทร้าย/บทรอง ผู้ที่มีคุณสมบัติด้อย/ไม่เป็นที่ต้องการ/สัตว์ ญาติพิศพาจ ส่วนอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า “กรรม” ในสังคมไทย สอดคล้องกับมนทัศน์ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ผู้ใช้ภาษามีมุมมองเรื่องความหมายของกรรมคลาดเคลื่อนไปและมีความหมายแคบลง หมายถึง กรรมชั่วเท่านั้น และยังสะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยที่มีต่อกรรม 4 ลักษณะ คือ กรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนไม่พึงปรารถนา กรรมเป็นสิ่งที่อยู่จริงและมนุษย์จะได้รับผลของการกระทำนั้นอย่างแน่นอน กรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถต่อต้านได้ เป้าหมายในชีวิตของมนุษย์ คือ การหลุดพ้นจากบ่วงกรรมและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เนื่องจากอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า “กรรม” ในภาษาไทยสะท้อนมุมมองว่า กรรมคือสิ่งสกปรก หนี้ โรค ศัตรู และพลังธรรมชาติ นอกจากนี้ อุปลักษณะความจนสะท้อนความคิดในเชิงลบ โดยมองว่าความจนคือสิ่งที่ทำให้ชีวิตไม่มีความสุขเป็นอุปสรรค ขัดขวางการดำเนินชีวิตจึงต่างต้องการที่จะทำให้ความจนหมดหรือหายไปจากชีวิต และยังเห็นว่า ความจนเป็นสิ่งที่ไม่คงทนหรืออยู่กับมนุษย์ไม่ได้นาน โดยมองว่า ความจน คือ ศัตรู พื้นที่ วัตถุ และโรค ซึ่งขัดขวางการดำเนินชีวิต

นอกจากการศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แล้ว ยังมีงานวิจัยด้านภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ ธีระ บุชบกแก้ว และณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2563) ซึ่งได้วิเคราะห์ภาพตัวแทนของผู้สูงอายุและกลวิธีทางภาษาที่ใช้นำเสนอภาพตัวแทนเหล่านั้นจากหนังสือพิมพ์รายวันของไทย และพบว่า หนังสือพิมพ์ได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งด้านบวกและด้านลบ ในฐานะผู้มีความรู้และผู้ที่ควรเคารพ ในขณะเดียวกันก็ผู้สูงอายุก็ถูกนำเสนอในฐานะของผู้ไร้ความสามารถ ผู้มีร่างกายทรุดโทรม และเป็นภาระของประเทศ โดยภาพตัวแทนที่ถูกนำเสนอมักจะเป็นไปในด้านลบมากกว่าด้านบวก ผ่านกลวิธีทางภาษาในรูปแบบต่าง ๆ 1. การใช้สถานภาพผู้มีอายุมาก เช่น การใช้คำว่าผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คนแก่ วัยเก๋นร้อย 2. การนำเสนอเป็นกลุ่มเดียวกันกับผู้ป่วยและผู้พิการ เช่น การปรากฏร่วมของกลุ่มคำ เด็กเล็ก คนเฒ่าคนแก่ คนป่วย 3. การประเมินค่าด้านลบ เช่น คำว่าผู้สูงอายุติดเตียง ไม่ใกล้เคียง ปัญหาผู้สูงอายุ ผู้ไร้ที่พึ่ง 4. การประเมินค่าด้านบวก เช่น ประชาญ์ผู้สูงอายุผู้อาวุโส ผู้มีประสบการณ์ เป็นต้น

ส่วนงานวิจัยด้านสังคมศาสตร์เกี่ยวกับความต้องการและบทบาทของผู้สูงอายุ อาทิ สุนทร สุวรรณละออง (2561) ได้ศึกษาความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี และพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน เพราะไม่มีความประสงค์จะทำงานและไม่มีความสุขในการทำงาน ในขณะเดียวกันจากการสำรวจความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานนั้น ผู้สูงอายุมีความต้องการพัฒนาศักยภาพ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย โดยมีความต้องการสวัสดิการในการดูแลรักษาสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งประกอบด้วย เรื่องการควบคุมคุณภาพอากาศ อาหาร น้ำดื่ม สวัสดิการด้านยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม พื้นที่ออกกำลังกาย และที่อยู่อาศัย เป็นต้น ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุมีความต้องการความรัก ความเข้าใจ การให้เกียรติจากคนรอบข้าง ความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ความมั่นใจในตนเอง และการอุทิศตัวเพื่อสังคม ด้านสังคม ผู้สูงอายุต้องการการยอมรับ การยกย่องนับถือ ความก้าวหน้าในชีวิต การสร้างคุณค่าให้กับสังคม และการพบความจริงแห่งชีวิต ด้านความรู้และทักษะการทำงาน ผู้สูงอายุต้องการพัฒนาความสามารถด้านคอมพิวเตอร์และการสื่อสารออนไลน์ ทักษะ

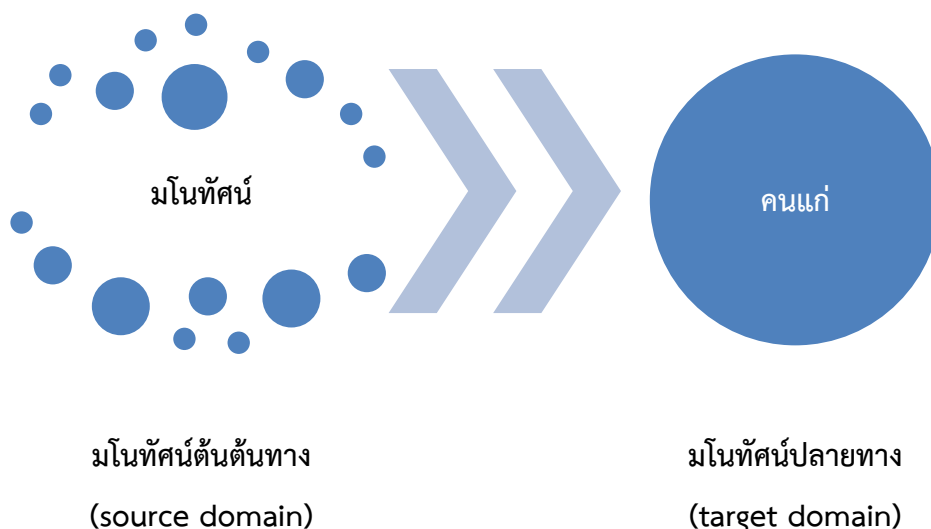

ภาษาอังกฤษ การจัดการความขัดแย้ง ความรู้ด้านกฎหมาย ความรู้ในอาชีพใหม่ ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ นิติยา ทวีชีพ และพิทักษ์ จันทรเจริญ (2560) พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นในหลายด้าน อาทิ ด้านครอบครัวด้วยการเป็นที่ปรึกษาของสมาชิกในครอบครัว หรือเป็นผู้ช่วยเจรจาข้อขัดแย้งในบ้าน ด้านการศึกษาด้วยการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการพัฒนาชุมชนด้วยการเป็นแกนนำหรืออาสาสมัครร่วมกิจกรรมในชุมชน และด้านศาสนาและวัฒนธรรม เช่น การเป็นมัคทายกของวัด เป็นต้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยพบว่าการที่ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและการไม่ได้ตั้งเป้าหมายในการปรับตัวอยู่ในชุมชนนั้นเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ดังนั้น การสร้างความตระหนักในคุณค่าของผู้สูงอายุและสนับสนุนกิจกรรมที่พัฒนาหรือส่งเสริมศักยภาพหรือความเชี่ยวชาญของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องจึงเป็นสิ่งจำเป็น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ สะท้อนให้เห็นภาพผู้สูงอายุในสังคมว่าเป็นผู้มีศักยภาพและเป็นผู้มีร่างกายทรุดโทรม และยังสะท้อนความต้องการของผู้สูงอายุว่าต้องการความเข้าใจและการให้เกียรติจากสังคมด้วยการตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุอีกด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งคณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านการใช้ภาษาตามสมมติฐานภาษาสัมพัทธ์ (Linguistic Relativity Hypothesis) หรือ Sapir-Whorf hypothesis โดยมีรายละเอียดดังนี้ ภาษาเป็นเครื่องกำหนดความคิด ดังนั้นผู้ใช้ภาษาในรูปแบบที่ต่างกันจะมีมุมมองในการมองโลกต่างกัน (ฉัตรชนก จันทรแย้ม และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2561; ซุติชล เอมติษฐ์, 2559) กรอบแนวคิดในงานวิจัยนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดนี้ กล่าวคือ ภาษาสามารถสะท้อนความคิด สังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาได้ ดังนั้นการใช้อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ซึ่งเป็นกลวิธีการสื่อความคิดด้วยการใช้ภาษาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้ใช้ภาษาเคยมีประสบการณ์มาก่อนจึงสามารถสะท้อนความคิด สังคมและวัฒนธรรมตามมุมมองและเจตนาของผู้ใช้ภาษาได้เช่นเดียวกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ ตามแนวคิดของ Lakoff & Johnson (1980)

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดขอบเขตการวิจัยด้วยการกำหนดแหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ข้อความภาษาไทยที่มีอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ของคำว่า “คนแก่” ปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างคือ 1. ข้อความภาษาไทยที่มีอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ของคำว่า “คนแก่” ปรากฏอยู่ที่สืบค้นจาก Thai National Corpus (Third Edition) คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประมาณ 300 ข้อความ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย โดยคัดเลือก 300 ข้อความแรกที่ได้จากการสืบค้นและเป็นข้อความที่ไม่ซ้ำกัน 2. ผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดพะเยาจากพื้นที่ในและนอกอำเภอเมือง จำนวน 21 ท่าน ที่ประกอบอาชีพแตกต่างกัน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุอาจมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุในจังหวัด จึงอาจไม่สามารถสะท้อนมุมมองของผู้สูงอายุทั้งจังหวัดได้อย่างครอบคลุมเนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 จึงเป็นอุปสรรคต่อการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อสัมภาษณ์ แต่ก็ยังสามารถที่จะช่วยสะท้อนความคิดของผู้สูงอายุต่อคำว่า “คนแก่” ได้ในบางส่วน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่ 1) ตารางเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยหลังจากสร้างตารางเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะส่งตารางให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ 3 ท่าน ตรวจสอบและประเมินค่าความสอดคล้องของเครื่องมือตามวัตถุประสงค์ (IOC) โดยหากมีหวัข้อใดของตารางมีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ผู้วิจัยจะตัดออกจากเครื่องมือทันที และหลังจากวิเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยจะส่งผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์ 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบและประเมินผล โดยหากผลการวิเคราะห์ข้อความใดที่ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 ใน 3 ไม่เห็นด้วย ผู้วิจัยจะตัดผลการวิเคราะห์ข้อความนั้นออกจากข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง 2) แบบสัมภาษณ์โดยใช้คำถามต่อไปนี้ 1) กิจกรรมระหว่างวันของแม่ ๆ หลังเกษียณทำอะไรบ้าง 2) ใช้มือถือทำอะไรบ้าง 3) ใช้มือถือสื่อสารกับใครบ้าง เคยเรื่องอะไรกันบ้าง 4) ชอบส่งสวัสดีวันจันทร์ไหม ใช้รูปอะไรมากที่สุด ทำไมจึงส่ง 4) รู้สึกยังงัยกับคำว่าคนแก่ 5) อยากบอกอะไรกับเด็ก ๆ หรือลูกหลาน ทั้งนี้งานวิจัยนี้ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ก่อนเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้คำว่า “แก่” เป็นคำค้นหา จากนั้นคัดข้อความที่แสดงข้อมูลซ้ำกันออก แล้วจึงคัดเลือกข้อมูลที่มีอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ของคำว่า “คนแก่” ที่พบเป็นข้อความลำดับแรก จำนวน 300 ข้อความ โดยกำหนดเกณฑ์คัดออกดังนี้ 1. เป็นข้อความที่ไม่มีคำว่า แก่ ที่แสดงความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุปรากฏอยู่ เช่น ถ้าเป็นไปได้ควรจะให้ถึงน้ำมีขนาดเพียงพอแก่การใช้เป็นระยะเวลา 2. เป็นข้อความที่กล่าวถึงคนแก่คนใดคนหนึ่งแบบจำเพาะเจาะจง เช่น เสียกริสร้องของ คุณป้าแก่ ๆ ดั่งขึ้นพร้อมกับตอนที่ยืนและยืนเฝ้ามาจนถึงที่เกิดเหตุพอดี 3. เป็นข้อความที่กล่าวถึงคนแก่ด้วยความหมายโดยตรงที่หมายถึง ผู้มีอายุมากหรือผู้อยู่ในวัยชรา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2555) เช่น ผมก็เลยเดินไปนอนใต้ถุน กุฏิพระแก่ อย่างสงบเสงี่ยม นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมข้อความที่ในส่วนที่ผู้สูงอายุแสดงความคิดเห็นภายใต้คำถามที่ว่า รู้สึกยังงัยกับคำว่าคนแก่ และอยากบอกอะไรกับเด็ก ๆ หรือลูกหลาน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ของคำว่า “แก่” ที่พบในแต่ละข้อความ จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบผลการวิเคราะห์

ข้อมูล และหากอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ใดที่มีผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 ใน 3 ไม่เห็นด้วย ผู้วิจัยจะดำเนินการคัดอุปลักษณะเชิงมนทัศน์นั้นออกจากผลการวิเคราะห์ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น สุดท้ายจึงดำเนินการจัดกลุ่มอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ที่พบ คำนวณค่าความถี่โดยแสดงเป็นค่าร้อยละประกอบการบรรยายผลการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าในประเด็นความถี่ของอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า (คน)แก่ หลังจากเก็บข้อมูลจำนวน 300 ข้อความที่ปรากฏคำว่า (คน)แก่ ด้วยการสุ่มอย่างง่าย พบข้อความซ้ำ 31 ข้อความ ดังนั้นจำนวนข้อความที่นำมาวิเคราะห์จึงมีจำนวนทั้งสิ้น 269 ข้อความ และมีจำนวนข้อความที่ปรากฏอุปลักษณะเชิงมนทัศน์จำนวน 203 ข้อความ โดยอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ที่ปรากฏมีดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า (คน)แก่

ที่	มนทัศน์ ปลายทาง	มนทัศน์ ต้นทาง	จำนวน	ร้อยละ	ที่	มนทัศน์ ปลายทาง	มนทัศน์ ต้นทาง	จำนวน	ร้อยละ
1	คนแก่ คือ	ความเสื่อมถอย (กายภาพ- อารมณ์)	40	20	19	คนแก่ คือ	ผู้ปฏิบัติธรรม	3	1.5
2	คนแก่ คือ	เกณฑ์อายุ	13	6.4	20	คนแก่ คือ	สภาวะจำยอม	3	1.5
3	คนแก่ คือ	สิ่งไม่พึงประสงค์	13	6.4	21	คนแก่ คือ	ผู้อ่อนไหว	3	1.5
4	คนแก่ คือ	ภาระ	11	5.4	22	คนแก่ คือ	อาหาร	3	1.5
5	คนแก่ คือ	ผู้รู้	11	5.4	23	คนแก่ คือ	สัตว์เลี้ยง	2	1
6	คนแก่ คือ	ผู้ดูแล/ผู้นำ/ผู้ บุกเบิก/ผู้สร้าง	10	4.9	24	คนแก่ คือ	ตำแหน่ง	2	1
7	คนแก่ คือ	ผู้อยู่ใกล้ความ ตาย	9	4.4	25	คนแก่ คือ	คู่ต่อสู้	2	1
8	คนแก่ คือ	ผู้อ่อนแอ	9	4.4	26	คนแก่ คือ	เวลา	2	1
9	คนแก่ คือ	ธรรมะ/ ปรากฏการณ์ ธรรมชาติ	9	4.4	27	คนแก่ คือ	เกษตรกร	1	0.5
10	คนแก่ คือ	จุดหมาย	7	3.4	28	คนแก่ คือ	ผู้อ่อนน้อม	1	0.5
11	คนแก่ คือ	ผู้ป่วย	7	3.4	29	คนแก่ คือ	ผู้ใช้ชีวิต	1	0.5
12	คนแก่ คือ	ความเชื่องช้า	6	3	30	คนแก่ คือ	ความงาม	1	0.5
13	คนแก่ คือ	ความล้าสมัย	6	3	31	คนแก่ คือ	ผู้ยึดติด	1	0.5
14	คนแก่ คือ	ผู้ไม่เท่าทัน/ผู้ไม่รู้	6	3	32	คนแก่ คือ	ท้องฟ้า	1	0.5
15	คนแก่ คือ	ความเจ็บเหงา	4	2	33	คนแก่ คือ	โรค	1	0.5
16	คนแก่ คือ	เด็ก	4	2	34	คนแก่ คือ	ผู้นำสงสาร	1	0.5
17	คนแก่ คือ	การเดินทาง	4	2	35	คนแก่ คือ	ผู้ด้อย	1	0.5
18	คนแก่ คือ	สิ่งน่ากลัว	3	1.5	36	คนแก่ คือ	ตุ๊กตาล้มลุก	1	0.5
รวม			172	85	รวม			30	15
					รวมทั้งสิ้น			203	100

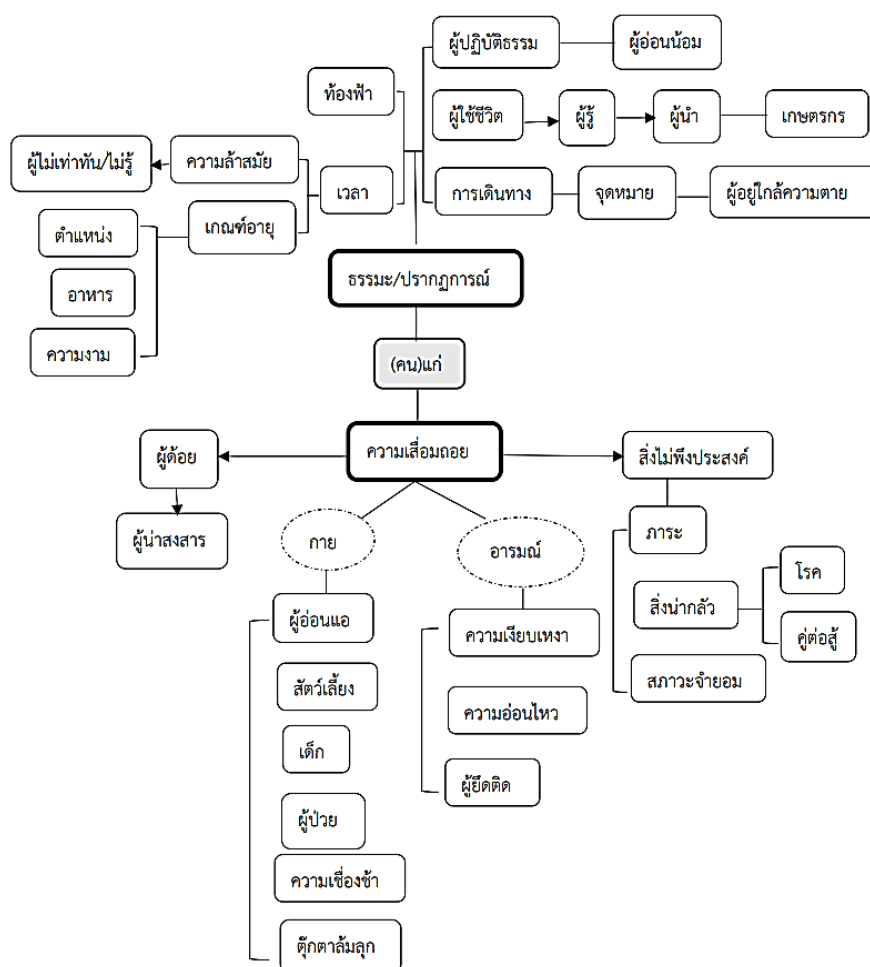

จากตารางที่ 1 พบว่า ถ้อยคำที่เป็นอุปสรรคเชิงมนทัศน์ของคำว่า (คน)แก่ จัดเป็น 36 อุปสรรค เรียงจากพบมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดดังนี้ อุปสรรค(คน)แก่ที่พบมากที่สุด ได้แก่ 1. อุปสรรค(คน)แก่คือความเสื่อมถอย (กายภาพ-อารมณ์) พบมากที่สุดเป็นจำนวน 40 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 20 เช่น ตาของท่านเริ่มมัวแล้วและหูของท่านก็เริ่มตึงตามแบบของคนแก่ทั่วไป รองลงมาคือ อุปสรรค(คน)แก่ ที่พบจำนวน 13 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 6.4 ได้แก่ 2. อุปสรรค(คน)แก่คือเกณฑ์อายุ เช่น คุณคิดว่าผมแก่เกินขนาดเดินไม่ไหวเลยหรือครับ และ 3. อุปสรรค(คน)แก่คือสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ เช่น นึกดูแล้ว ไม่เขย ไม่แก่ นอกจากนี้อุปสรรคคนแก่ที่พบจำนวน 11 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 5.4 ได้แก่ 4. อุปสรรค(คน)แก่คือภาระ เช่น ผมเคยถามเจ้าหน้าที่สาวมาใหม่ ซึ่งเพิ่งจบจากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำไมคุณถึงได้มาซุกตัวทำงานดูแลคนแก่เหล่านี้ คุณยังมีช่องทางไปได้ดีกว่านี้ไม่ใช่หรือครับ และ 5. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้รู้ เช่น แต่ก่อนช่วงเขาไม่มีแล้วคนแก่ ๆ เป็นคนสอน สำหรับ 6. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้ดูแล/ผู้นำ/ผู้บุกเบิก/ผู้สร้าง พบ 10 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 4.9 ยกตัวอย่างเช่น พอผิวเมื่อยแยกกัน ไม่มีใครเลี้ยงลูกก็ส่งให้คนแก่เลี้ยง อุปสรรค(คน)แก่ลำดับถัดมาพบประเภทละ 9 ถ้อยคำ คิดเป็น 4.4% ได้แก่ 7. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้อยู่ใกล้ความตาย เช่น พวกเราคนแก่ที่มีอายุมากแล้วเหมือนกับใบไม้ที่เริ่มเหลือง และเริ่มแห้ง 8. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้อ่อนแอ เช่น แม่คนที่อ่อนแอที่สุดในฝูง ซึ่งมีได้หมายถึงเฉพาะเด็ก ผู้หญิง และคนแก่ แต่รวมเอาคนหนุ่มที่ล่าสัตว์ไม่ได้เข้าไว้ด้วย 9. อุปสรรค(คน)แก่คือธรรมะ/ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ตกใจชมขึ้นระทมหมองไหม้ พลันธรรมะผุดขึ้นกลางดวงใจ เกิดแก่เจ็บตายนั้นไร้เป็นของธรรมดา นอกจากนี้ 10. อุปสรรค(คน)แก่คือจุดหมาย เช่น ชีวิตมนุษย์มีเวลาเป็นตัวกำหนด เวลา นำความเกิดมาให้เรา แล้วจากนั้นก็พาเราไปสู่ความแก่ ความเจ็บป่วย และความตายในที่สุด และ 11. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้ป่วย เช่น ยังดีกว่าเป็นตาแก่ไข้โรคเป็นไหน ๆ ทั้งสองประเภทนี้พบประเภทละ 7 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 3.4 นอกจากนี้อุปสรรคที่พบเป็นลำดับถัดมา โดยพบประเภทละ 6 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 3 ได้แก่ 12. อุปสรรค(คน)แก่คือความเชื่องช้า เช่น คนแก่เคลื่อนไหว ไม่คล่องแคล่วว่องไว 13. อุปสรรค(คน)แก่คือความล้าสมัย เช่น ไม่ยึดติดกับความคิดเก่า ๆ แบบไดโนเสาร์เต่าพันปีอย่างคนแก่ทั่ว ๆ ไป 14. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้ไม่เท่าทัน/ผู้ไม่รู้ เช่น แต่เรื่องนี้จะไปตำหนิพี่หม่อมมากก็ไม่ได้ เพราะแกเองก็แก่เฒ่าเหล่าเหี้ยมมากแล้ว มีแนวโน้มที่จะทำอะไรพรรคนี้เหมือนกัน ลำดับถัดมาเป็นอุปสรรค(คน)แก่ที่พบประเภทละ 4 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 2 ได้แก่ 15. อุปสรรค(คน)แก่คือความเจ็บเหงา เช่น คนแก่ส่วนมากหาความรื่นรมย์อย่างอื่นไม่ได้เหลือแต่ทางกรีน 16. อุปสรรค(คน)แก่คือเด็ก เช่น มองดูก็น่ารักเหมือนกัน คนแก่ทำแสนจน 17. อุปสรรค(คน)แก่คือการเดินทาง เช่น พอเราแก่ไปถึงจุดหนึ่งก็วิ่งไม่ไหว สำหรับอุปสรรคที่พบเป็นลำดับถัดมา โดยพบประเภทละ 3 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 1.5 ได้แก่ 18. อุปสรรค(คน)แก่คือสิ่งน่ากลัว เช่น นี่! อย่าทำหน้าเครียดงั้นสิ เดี่ยวแก่เรีวนะ 19. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้ปฏิบัติธรรม เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่นิยมเข้าวัด ถือศีลกินเจ 20. อุปสรรค(คน)แก่คือสภาวะจำยอม เช่น ชอบมองที่สมองหัวใจสวย ๆ มากกว่า เพราะฉะนั้นถ้าถึงคราวจะต้องแก่ ก็คือต้องแก่ ขอแกอย่างมีสุขภาพดี ช่วยเหลือความเป็นส่วนรวมได้นานขึ้น 21. อุปสรรค(คน)แก่คือผู้อ่อนไหว เช่น เป็นสำหรับคำประเภตสร้างสุนทรียภาพเพื่อให้คนเกิดความรู้สึกที่ดี มีกำลังใจในสังคมมากขึ้น เช่น ภาษาไทยคนแก่ เปลี่ยนเป็นผู้สูงอายุหรือผู้เจริญวัย 22. อุปสรรค(คน)แก่คืออาหาร เช่น คุณสุริยฉายช่วยค่าคนแก่ ๆ สาวที่กินที่ที่เป็นครูที่ไปหลงลูกศิษย์หนุ่มให้เจ็บแสบทีช๊ะ นอกจากนี้อุปสรรค(คน)แก่ ที่พบประเภทละ 2 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 1 ได้แก่

23. อุปลักษณ์(คน)แก่คือสัตว์เลื้อย เช่น ฟากห้องแคบ ๆ ภายในโรงนอนชั้นเดียว ด้านซ้ายมือมีกรงเหล็กไว้ใส่คนชราที่สติเลอะเลือน ไม่ใช่เขาจะทรมาณคนแก่ดังสัตว์ แต่เขากลับจะเดินหนีไปลงทะเล หรือเดินออกไปหลงในดงมะพร้าวด้านหลัง 24. อุปลักษณ์(คน)แก่คือตำแหน่ง เช่น พระบรมราชโองการปลดคนแก่ลง เอาคนหนุ่มขึ้นแทน 25. อุปลักษณ์(คน)แก่คือคู่ต่อสู้ เช่น อายเค้านะครับแพ้คนแก่ 26. อุปลักษณ์(คน)แก่คือเวลา เช่น ความตายนี้แหละแบบจะทุกซ์ตอนแก่ ช่วงอายุ 45 ปี และอุปลักษณ์(คน)แก่ที่พบน้อยสุด ซึ่งพบประเภทละ 1 ถ้อยความ คิดเป็นร้อยละ 0.5 ได้แก่ 27. อุปลักษณ์(คน)แก่คือเกษตรกร เช่น มีแต่คนแก่ปลูกข้าว คนหนุ่มเขาไม่ทำ 28. อุปลักษณ์(คน)แก่คือผู้อ่อนน้อม เช่น คนเฒ่าคนแก่ก็จะยกมือไหว้พระบรมสาทิสลักษณ์อยู่เนือง ๆ 29. อุปลักษณ์(คน)แก่คือผู้ใช้ชีวิต เช่น คนเฒ่าคนแก่ของเราใช้ชาติหน้าเป็นเป้าหมายในการทำดี 30. อุปลักษณ์(คน)แก่คือความงาม เช่น ความงามของคนเรานั้นเป็นความงามตามวัยหรือยิ่งแก่ยิ่งงามเพราะความเป็นผู้ใหญ่ทางความคิด 31. อุปลักษณ์(คน)แก่คือผู้ยึดติด เช่น ชายหนุ่มยิ้มรับ หากไม่ต่อคำความพึงใจของคนเก่า ๆ แก่ ๆ ยากจะลบเลือน 32. อุปลักษณ์(คน)แก่คือท้องฟ้า เช่น ฟ้าผืนเดิมเฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงของลูกหลาน ดังคนแก่ที่นั่งนิ่งมานานนับล้านล้านปีคอยนั่งฟังการเคลื่อนไหวของโลก 33. อุปลักษณ์(คน)แก่คือโรค เช่น ใครอยากจะได้คนแก่ ต่อมลูกหมากอักเสบ เติบโตกระดูกอ่อน ความดันเอย 34. อุปลักษณ์(คน)แก่คือผู้นำสงสาร เช่น กับนักเป่านักสีคอนเสิร์ตบอด อีฉันไม่อดอดหยอดความหวัง กับคนแก่แม่ลูกอ่อนหย่อนกำลัง อีฉันยังเวทนาไม่ว่ากัน แต่หลายรายจงใจให้สังเวช 35. อุปลักษณ์(คน)แก่คือผู้ด้อย เช่น อย่างนี้กว่าฉันไม่รู้เรื่องกำไลนั้นนะฉันเห็น แล้วแกก็เลยแกล้งฉัน ทำเป็นอยากได้กำไล มันน่าตบนัก 36. อุปลักษณ์(คน)แก่คือตุ๊กตาล้มลุก เช่น เงอะ ๆ เงิง ๆ ต้องให้ยายแก่ปรนนิบัติดูแลป้อนข้าวป้อนน้ำเหมือนเด็กเล็ก ๆ จะลุกจะนั่งก็ต้องคอยแวกกันแกต่อแกประคองกันไป ก็ประคองกันมาเหมือนตุ๊กตาล้มลุกแก่ ๆ

นอกจากนี้ เครือข่ายทางความหมายของอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ของคำว่า (คน) แก่ จากอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์จำนวน 36 อุปลักษณ์ข้างต้น สามารถแสดงความเชื่อมโยงทางความหมายของแต่ละอุปลักษณ์โดยมีมนทัศน์ของคำว่า(คน)แก่เป็นศูนย์กลางได้อย่างเป็นระบบดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงเครือข่ายทางความหมายของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำว่า (คน)แก่

จากภาพที่ 2 สัญลักษณ์ หมายถึงโน้ตศูนย์กลางทางความหมาย หมายถึง
อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ หมายถึงโน้ตย่อยของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นั้น ๆ หมายถึง
ความสัมพันธ์แบบจำกลุ่ม-ลูกกลุ่ม และ หมายถึงความสัมพันธ์แบบเหตุ-ผล

ความคิดความเข้าใจหรือมโนทัศน์เกี่ยวกับคนแก่หรือความแก่สามารถจำแนก
ออกเป็น 2 อุปัถยลักษณ์หลักได้แก่ (คน)แก่คือความเสื่อมถอยทางกายภาพ-อารมณ์ และ(คน)แก่คือธรรมชาติ
หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยมีความเชื่อมโยงกับอุปัถยลักษณ์เชิงมโนทัศน์ย่อยอื่น ๆ ดังนี้

1.1. (คน)แก่ คือ ความเสื่อมถอยทางกายภาพ-อารมณ์ จำแนกออกเป็นความเสื่อมถอยทางกายภาพ และความเสื่อมถอยทางอารมณ์ อุปัักษณ์(คน)แก่ คือ ความเสื่อมถอยทางกายภาพ ประกอบด้วยอุปัักษณ์ย่อยในฐานะเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติชนิดหนึ่งที่แสดง ความเสื่อมถอยทางกายภาพหรือความสัมพันธ์ในฐานะจำกลุ่ม (ความเสื่อมถอยทางกายภาพ) -ลูกกลุ่ม ดังนี้ (คน)แก่คือผู้อ่อนแอ (คน)แก่คือสัตว์เลี้ยง (คน)แก่คือเด็ก (คน)แก่คือผู้ป่วย (คน)แก่คือความเชื่องช้า และ(คน)แก่คือตุ๊กตาล้มลุก ส่วนอุปัักษณ์(คน)แก่คือความเสื่อมถอยทางอารมณ์ประกอบด้วยอุปัักษณ์ย่อยดังนี้ (คน)แก่คือความเจียบเหงา (คน)แก่คือความอ่อนไหว (คน)แก่คือผู้ยึดติด ส่วน(คน)แก่คือความเสื่อมถอยทาง

กายภาพ-อารมณ์ ก่อให้เกิดอุปลักษณะย่อยด้วยความสัมพันธ์แบบเหตุ-ผลดังนี้ (คน) แก่คือผู้ด้อย และนำไปสู่อุปลักษณะย่อย (คน) แก่คือผู้นำสงสาร นอกจากนี้ (คน) แก่คือความเสื่อมถอยทางกายภาพ-อารมณ์ ยังก่อให้เกิดอุปลักษณะย่อย (คน) แก่คือสิ่งไม่พึงประสงค์หรือไม่เป็นต้องการ แล้วนำไปสู่อุปลักษณะย่อย (คน) แก่คือภาระ (คน) แก่คือสภาวะจำยอม และ (คน) แก่คือสิ่งน่ากลัวในฐานะ (คน) แก่คือโรค และ (คน) แก่คือคู่ต่อสู้

1.2. (คน) แก่ คือ ธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 5 อุปลักษณะย่อยในฐานะ จากกลุ่ม-ลูกกลุ่มดังนี้ (คน) แก่คือท้องฟ้า (คน) แก่คือเวลา (คน) แก่คือการเดินทาง (คน) แก่คือผู้ใช้ชีวิต (คน) แก่คือผู้ปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ อุปลักษณะย่อย (คน) แก่คือเวลา ประกอบด้วยอุปลักษณะได้แก่ (คน) แก่คือความล้าสมัยซึ่งนำไปสู่ความคิดที่ว่า (คน) แก่คือผู้ไม่เท่าทันหรือผู้ไม่รู้ และ (คน) แก่คือเกณฑ์อายุ ประกอบด้วยเกณฑ์อายุของ (คน) แก่คือตำแหน่ง (คน) แก่คืออาหาร และ (คน) แก่คือความงาม ส่วนอุปลักษณะย่อย (คน) แก่คือการเดินทาง ประกอบด้วย (คน) แก่คือจุดหมาย และ (คน) แก่คือผู้อยู่ใกล้ ความตาย อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ย่อย (คน) แก่คือผู้ใช้ชีวิตหรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งนำไปสู่อุปลักษณะ (คน) แก่คือผู้รู้ (คน) แก่คือผู้นำ และ (คน) แก่คือเกษตรกรในฐานะผู้บุกเบิกผู้นำทางการเกษตร สุดท้ายคือ อุปลักษณะย่อย (คน) แก่คือผู้ปฏิบัติธรรม ประกอบด้วย (คน) แก่คือผู้อ่อนน้อมต่อพระรัตนตรัย

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของคำว่า (คน) แก่ จากมุมมองผู้สูงอายุ

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ พบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับคนแก่จำนวน 15 อุปลักษณะ ดังนี้

1. คนแก่คือสิ่งมีค่า จากประโยค “คนแก่คือสิ่งมีค่า”
2. ความแก่คือกำไร/ รางวัล/ ความสุข จากประโยค “แก่ก็เป็นรางวัลของมันนั่นแหละลูก รางวัลของเราก็คือความแก่” และ “ความแก่คือความสุข”
3. ความแก่คือประสบการณ์ จากประโยค “ความแก่คือประสบการณ์”
4. คนแก่คือผู้มีประสบการณ์/ นักเดินทาง จากประโยค “เราใช้ชีวิตมาเกือบ 70 ปีแล้ว เราเดินทางมาไกลละ”
5. คนแก่คือผู้ป่วย จากคำพูด “เรามีข้อความในรูปเรา แล้วส่งไป ส่งให้เพื่อน ฉะนั้น ยังสุขภาพแข็งแรงเหมือนเดิม แล้วเค้าก็บอกว่า เอ้อ ดีจัง ยังไม่แก่นะ”
6. คนแก่คือผู้ถูกละเลยหรือสิ่งไม่พึงประสงค์หรือไม่เป็นต้องการ จากคำพูด “บางทีก็เอารูปเค้าตอนที่เด็ก ๆ ชี้นำส่งไป คิดถึงหลานจัง เค้าก็พิมพ์ส่งสติ๊กเกอร์อายุเค้า เค้าก็ยังสนใจเราอยู่นะ” หรือ “ถ้าได้ยินคำว่าคนแก่ แม่ ๆ รู้สึกยังงี้” ผู้ตอบ “ก็เฉยๆ แต่จิตใจเราไม่แก่”
7. คนแก่คือผู้นำสงสาร จากคำพูด “สงสารไหม พอมาฟังอย่างงี้แล้วรู้สึกสงสารพ่อแม่ไหม”
8. คนแก่คือผู้รู้ จาก ผู้ถาม “พอจะเน้นที่รูปคติ ธรรมะ อะไรแบบนี้อะคะ คนแก่ส่วนใหญ่ ส่วนมากจะเป็นแบบนั้น” ผู้ตอบ “แต่คนแก่ถ้ามันเข้าท่า แล้วมันดูดีเหมือนอยากจะสอนลูกหลาน ๆ ก็จิ้มลงไปหน่อย”
9. คนแก่คือผู้ปฏิบัติธรรม จาก “แล้วเคยมี facebook มีเชิญชวนบริจาควัดวาอาราม หน้าเฟซ สร้างบุญ สร้างนี้ ไม่ได้สนใจ ของย่านี่วัดพระบาทน้ำพุนี้ ยาไปดูมาแล้ว หลายครั้ง ถ้าเจอก็คือบริจาคเลย ไปเอง เราเห็นแล้ว แล้วหลวงพ่อก็สัมผัสท่านมาแล้ว เราก็ลงไปอยู่ตรงนี้ มีผู้ป่วยจริงๆ นะ เวียนก็เป็นอย่างนั้นแหละ ใจบุญ”
10. คนแก่คือผู้เท่าทัน จาก “แล้วเคยมี facebook มีเชิญชวนบริจาควัดวาอาราม หน้าเฟซ สร้างบุญ สร้างนี้ ไม่ได้สนใจ ของย่านี่วัดพระบาทน้ำพุนี้ ยาไปดูมาแล้ว หลายครั้ง ถ้าเจอก็คือบริจาคเลย ไปเอง เราเห็นแล้ว แล้วหลวงพ่อก็สัมผัสท่านมาแล้ว เราก็ลงไปอยู่ตรงนี้ มีผู้ป่วยจริงๆ นะ”
11. คนแก่คือโรค จาก “ส่วนมากวัยนี้ ก็ไขมัน ความดัน”
12. คนแก่คือสภาวะจำยอม จาก “ไม่ใช่ว่าเราไม่ยอมรับตัวเองนะ คำว่าแก่นี้มันแล้วแต่ความเชื่อ แก่มีคุณภาพไหมใช้ไหม”
13. คนแก่ไม่เป็นภาระ จาก “เราตื่นขึ้นมาเราออกกำลังกาย เราไม่เครียด เรื่องอะไรที่มันไม่เข้าหูเราไม่อย่าฟัง เราอย่าฟังอะไรดี ๆ แยกลูกมาอยู่บอกดูแลกันเอง”
14. คนแก่คือผู้อ่อนไหว

จาก “เราตื่นขึ้นมาเราออกกำลังกาย เราไม่เครียด เรื่องอะไรที่มันไม่เข้าหูเราไม่อยากฟัง เราอยากฟังอะไรดี ๆ แยกลูกมาอยู่บอกดูแลกันเอง” 15. คนแก่คือผู้ดูแล/ผู้นำ จาก “ เราเลี้ยงลูกนะเราไม่มีเวลาทำงานด้วยพอลูกไปโรงเรียนเราก็ทำงาน พอตอนนี่เรามีเวลา เราว่างใจ เราก็มีเวลาดูแลหลาน”

อภิปรายผล

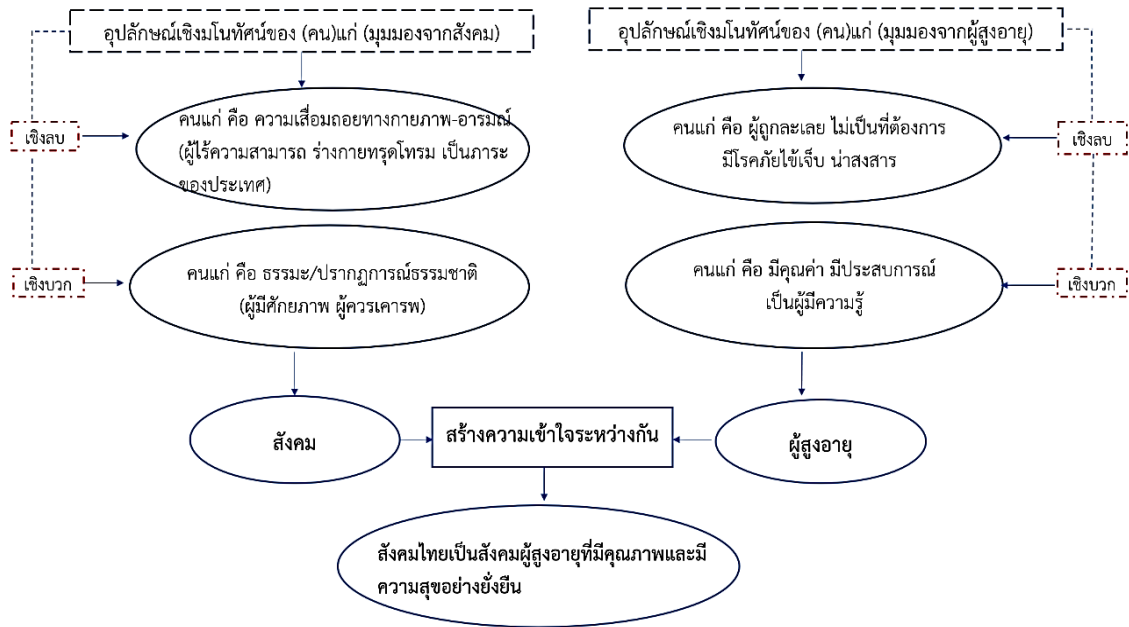
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เป็นที่น่าสังเกตว่าอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของคนแก่สามารถจำแนกได้เป็นอุปลักษณะที่แสดงนัยลบ และอุปลักษณะที่แสดงนัยบวก โดยนัยลบมักเกิดจากอุปลักษณะ (คน) แก่คือความเสื่อมถอยทางกายภาพ-อารมณ์ อาจมีสาเหตุอาจเป็นเพราะว่าความเสื่อมถอยทางกายภาพและอารมณ์เป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมมากที่สุดที่คนทั่วไปสามารถพบเห็นและรับรู้ได้อย่างชัดเจนมากที่สุด ส่วนนัยบวกและกลางมักเกิดจากอุปลักษณะ(คน) แก่คือธรรมะ/ปรากฏการณ์ธรรมชาติ และพบอุปลักษณะเชิงที่แสดงนัยลบมากกว่าอุปลักษณะที่แสดงนัยบวกเป็นเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของธีระ บุชบกแก้ว และณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2563) ที่พบว่าหนังสือพิมพ์ได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยความคิดด้านบวกแสดงในฐานะผู้มีศักยภาพ และผู้ที่ควรเคารพ ส่วนความคิดด้านลบแสดงในฐานะของผู้ไร้ความสามารถ ผู้มีร่างกายทรุดโทรม และเป็นภาระของประเทศ และภาพตัวแทนที่ถูกนำเสนอมักจะเป็นไปในด้านลบมากกว่าด้านบวก ในทางตรงกันข้าม อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของคนแก่จากมุมมองผู้สูงอายุแสดงนัยบวกมากกว่านัยลบมากถึง 9 ต่อ 6 อุปลักษณะ ขณะที่ผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ถ้อยคำจากฐานข้อมูลพบอุปลักษณะนัยลบถึง 25 อุปลักษณะนัยบวกจำนวน 6 อุปลักษณะนัยกลางจำนวน 5 อุปลักษณะ

นอกจากนี้ยังพบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงความขัดแย้งระหว่างมุมมองผู้สูงอายุและมุมมองสังคมคือ อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คนแก่ไม่เป็นภาระ และคนแก่คือภาระ ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุยังมีความรู้สึกที่ดีและตระหนักถึงคุณค่าในตัวเอง และจุดนี้เองที่สังคมและรัฐบาลควรส่งเสริมและตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจและทัศนคติเชิงบวกให้กับสังคมไทยซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิตยา ทวีชีพ และพิทักษ์ จันทรเจริญ (2560) สุนทร สุวรรณละออง (2561) และศิริสุข นาเคเสนีย์ (2561) ที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการในด้านต่าง ๆ ของผู้สูงอายุไทยโดยเฉพาะการได้รับความเข้าใจและการให้เกียรติจากสังคมด้วยการตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในฐานะผู้รู้ หรือปราชญ์ ให้มีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่น ดังที่ นิตยา ทวีชีพ และพิทักษ์ จันทรเจริญ (2560) ได้นำเสนอว่าผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของสมาชิกในครอบครัว หรือเป็นผู้ช่วยเจรจาข้อขัดแย้งในบ้าน เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นอาสาสมัครร่วมกิจกรรมในชุมชน หรือเป็นมัคนายกของวัด

ดังนั้นการยอมรับว่าความแก่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ การตระหนักรู้ถึงคุณค่าของตนเองของคนแก่ และคุณค่าของคนแก่ผู้มากประสบการณ์ของสังคม และการส่งเสริมคุณค่าเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จะนำสังคมไทยไปสู่สังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและมีความสุขอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า “(คน)แก่” ในภาษาไทย พบองค์ความรู้ที่สามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ 3 ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 แสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับมนทัศน์ของ (คน)แก่จากมุมมองภายในและภายนอก

จากแผนภาพที่ 3 แสดงให้เห็นว่าอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของ (คน)แก่ จากมุมมองทางสังคมและมุมมองจากตัวผู้สูงอายุเอง โดยมุมมองทางสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นมุมมองเชิงลบมากกว่าเชิงบวกกว่าเป็นผู้ที่มีความเสื่อมถอยทางร่างกาย ไร้ความสามารถและเป็นภาระต่อลูกหลาน ในขณะที่มุมมองของตัวผู้สูงอายุเองกลับมีมุมมองต่อตัวผู้สูงอายุในเชิงบวกมากกว่าเชิงลบ โดยตัวผู้สูงอายุมองว่าตนเองนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์และมีคุณค่าในตัวเอง การผู้สูงอายุที่มีโรคภัยไข้เจ็บหรือความเสื่อมถอยทางร่างกายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสร้างมุมมองการรับรู้ที่ร่วมกันระหว่างสังคมและตัวผู้สูงอายุเพื่อทำให้คนวัยต่าง ๆ เข้าใจผู้สูงอายุ และอยู่ร่วมกันในสังคมได้ ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและมีความสุขอย่างยั่งยืน

สรุป

สรุปในภาพรวมของบทความพบว่า อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ของคำว่า (คน)แก่ในมุมมองทั่วไปมีจำนวน 36 อุปลักษณะ โดยส่วนใหญ่เป็นเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในด้านลบ ซึ่งสะท้อนมุมมองต่อผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีสภาพร่างกายที่เสื่อมถอย มีโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผู้อ่อนแอ ทำให้เป็นภาระต่อผู้อื่นทำให้ดูด้อยค่า อีกทั้งผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ไม่รู้เท่าทันผู้อื่นทำให้ถูกหลอกได้ง่าย แต่อย่างไรก็ตามอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในด้านบวกก็ปรากฏอยู่ด้วยเช่นกัน อาทิ ความแก่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความรู้ และเป็นวัยที่เฝ้าหารธรรมะ เช่น เข้าวัด ฟังเทศน์ฟังธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ในมุมมองของผู้สูงอายุที่มีต่อคำว่า “คนแก่” นั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นมุมมองด้านบวก โดยผู้สูงอายุมองว่าตนเองนั้นเป็นคนที่มีความรู้และประสบการณ์ รู้เท่าทันผู้อื่น และสามารถดูแลตนเองได้ ส่วนในมุมมองด้านลบนั้น ผู้สูงอายุมองว่า ความแก่เป็นวัยที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และมีโรคภัยไข้เจ็บเนื่องจากเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ต้องยอมรับ ซึ่งในบางครั้งก็ได้รับการละเลยจากครอบครัว เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า มีมุมมองและความเข้าใจที่แตกต่างกันระหว่างบุคคลทั่วไปในสังคมและผู้สูงอายุ และเป็นที่น่าสนใจว่าผู้สูงอายุมีมุมมองในเชิงบวกต่อตนเองโดยยอมรับว่าความแก่คือช่วงเวลาหนึ่งของชีวิตและเป็นความสุขเป็นกำไรชีวิตที่สามารถอยู่กับลูกหลานได้นาน ๆ ดังนั้นพื้นฐานความสุขและความตระหนักถึงคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุก็อยู่ที่การเป็นที่ยอมรับและความเอาใจใส่ของครอบครัว

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ดำเนินการสื่อสารในเชิงบวกเกี่ยวกับคุณค่าของผู้สูงอายุ จึงจะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญจะสร้างความรับรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้สูงอายุและลูกหลานหรือผู้อื่นในสังคม ตลอดจนการจัดและดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพหรือนำความรู้ความสามารถและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุสำหรับพัฒนาสังคมต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้พบว่าการศึกษารื่องานวิจัยทางภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุยังมีจำนวนไม่มาก ผู้วิจัยเห็นว่าควรสนับสนุนให้มีการศึกษาหรือวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุในมิติต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อให้คนในสังคมในแต่ละช่วงอายุเข้าใจหรือมีมุมมองต่อผู้สูงอายุในมุมมองเชิงบวกมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ การะเกตุ. (2562). ประเทศไทยกับสังคมผู้สูงอายุ. สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564. จาก <https://il.mahidol.ac.th/th/i-Learning-Clinic/general-articles/ประเทศไทยกับสังคมผู้สูงอายุ/>.
- ฉัตรชนก จันทร์แย้ม และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างระบบความหมายของกลุ่มคำกริยา “ตัด” กับระบบปริธานของผู้พูดภาษาไทยและผู้พูดภาษากะเหรี่ยงสะกอเหนือ: การทดสอบสมมติฐานภาษาสัมผัส. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(2), 25-34.
- ชุตินล เอมดิษฐ์. (2559). อิทธิพลของภาษาต่อความคิด: ความแตกต่างระหว่างภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น. *ดำรงวิชาการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 15(1), 221-241.
- นิตยา ทวีชีพ และพิทักษ์ จันทร์เจริญ. (2560). บทบาทผู้สูงอายุไทยต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 25(49), 167-187.

- ธนพล เอกพจน์. (2561). อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ความจนในภาษาไทย: กรณีศึกษาการใช้ภาษาไทยบนเว็บไซต์ของพันทิปดอทคอม. *วารสารมนุษยสาร*, 16(1), 377-400.
- ธีระ บุชบกแก้ว และณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2563). ภาพตัวแทนผู้สูงอายุไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาในหนังสือพิมพ์รายวันไทย. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 42(2), 89-114.
- โพสทูเดย์. (2563). รัฐบาลปรับแผนรับไทยก้าวสู่ "สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด" ในปี 74. สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2564. จาก <https://www.posttoday.com/economy/news/632301>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2555*. สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2564. จาก <https://dictionary.orst.go.th/>.
- ศรณชนก ศรีแก้ว และสมชาย สำเนียงงาม. (2560). อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกี่ยวกับบุคคลที่สามของความรักในเพลงไทย. *การประชุมเสนอผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษา ระดับชาติและนานาชาติ 2560* (หน้า 1382-1395). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริสุข นาคะเสนีย์. (2561). พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยไร่ไพพรรณี*, 12(1), 39-48.
- สุนทร สุวรรณละออง. (2561). ความต้องการพัฒนาศักยภาพการทำงานของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 26(50), 45-67.
- เอกพล ดวงศรี. (2561). กรรม: อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ที่สะท้อนความเชื่อในสังคมไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 10(1), 86-102.
- Lakoff, G. & M. Johnson. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Ungerer, F. & Schmid, H.-J. (1996). *An Introduction to Cognitive Linguistics*. New York: Longman.